

Unlocking the Mystery of Midrashic Methodology

Rabbi Moshe Shulman

Torah in Motion, Spring 5782

Course Outline

1. "סמכות" מדרש אגדה
2. "אין מקרא יוצא מידי פשוטו" / דרכו של רש"י בהבאת מדרשים
3. המדרשי והתנ"ך - דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר
4. (המשך)
5. "כל האומר פלוני חטא אינו אלא טועה"
6. (המשך)

סמכות המדרש

2 דברים יא:כב

כי אם שִׁמְרֵם תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לֹא־הִבְחָה אֶת יְקֻקֶךָ אֶל־לְהִיכֶם לְלָקֹת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְדַבְּרָהּ בּוֹ :

3. ספרי דברים פרשת עקב פיסקא מח

ד"א כי אם שִׁמְרֵם תִּשְׁמְרוּן (דבי יא: כב), שמא תאמר הריני למד פרשה קשה ומניח את הקלה תלמוד לומר (דבי לב: מז) כי לא דָּבַר רַק הוּא מְכֹס - דבר שאתם אומרים ריקן הוא - הוא חִיּוּכֶם - שלא תאמר למדתי הלכות דיי תלמוד לומר מצוה - המצוה - כל המצוה - למוֹד מִדְרַשׁ הַלְכוֹת וְהַגְדוֹת, וכן הוא אומר (דבי ח: ג) כי לא על הֶלְחֵם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם זֶה מִדְרַשׁ, כי על כל מוֹצֵא פִי ה' אלו הַלְכוֹת וְהַגְדוֹת ...

For if you keep, keep, all of this mitzvah: Lest you say: I shall learn (only) this formidable section and leave this simple one, it is, therefore, written (Ibid. 32:47) For it is not an empty thing from you. Something that you call "empty" is empty only from you. What you are calling "empty" is (Ibid.) "your lives" and length of days. Do not say "I have learned the halachoth; that is enough for me." It is, therefore, written "if you keep, keep, all of this mitzvah." Learn all of the mitzvah — midrash (Sifra and Sifrei), halachoth, and aggadoth. And thus is it written (Ibid. 8:3) "to make it known to you that not through bread alone shall a man live": "bread" is midrash. (Ibid.) "but by all that issues from the mouth of the L-rd shall a man live": These are halachoth and aggadoth....

4. ירושלמי חגיגה א:ח

רבי זעורה בשם שמואל. אין מורין לא מן ההלכות (הלכה למשה מסיני) ולא מן האגדות ולא מן התוספות (ברייתות) אלא מן התלמוד.

5. שו"ת נודע ביהודה תנינא יו"ד ס' קסא

... ואמנם אני אומר דאף דהירושלמי כללינהו יחד מ"מ לאו בחדא מחתא מחתינהו ומה ענין המדרש אצל התוספתא התוספתא עיקרה להלכות ולזה היה תחלת כוונת מחברם ור'

הקדמה

1. גמ' שבת סג.

מתני' לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת ולא בתריס ולא באלה ולא ברומח... רבי אליעזר אומר: תכשיטין הן לו. גמ': ... מאי טעמא דרבי אליעזר דאמר תכשיטין הן לו — דכתיב: "חגור חרבך על גרדך גבור הודך והדרך". אמר ליה רב כהנא למר בריה דרב הונא: האי בדברי תורה פתיב! אמר ליה: אין מקרא יוצא מידי פשוטו. אמר רב כהנא: כד הוינא בר תמני סרי שניו והנה גמירנא ליה לכוליה תלמודא, ולא הנה דדענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא. מאי קא משמע לוי? דליגמר איניש והדר ליסבר.

What is the reason for the opinion of Rabbi Eliezer who said: These weapons are ornaments? As it is written: "Gird your sword upon your thigh, mighty one, your glory and your splendor" (Psalms 45:4). Rav Kahana said to Mar, son of Rav Huna: This verse is written in reference to matters of Torah? He said to him: **Nevertheless, a verse does not depart from its literal meaning.**

• מדרשי הלכה

- מכילתא דר' ישמעאל, מכילתא דרשב"י (שמות)
- ספרא (תורת כהנים, ויקרא)
- ספרי (במדבר)
- ספרי (דברים)
- מדרש תנאים (דברים)

• מדרשי הגדה (אגדתא) [רשימה חלקית]

מגילת תענית, סדר עולם רבה, ברייתא דמלאכת המשכן, בראשית רבה, שמות רבה, ויקרא רבה, במדבר רבה, דברים רבה, קטעי מדרשים - גניזה (מאן), שיר השירים רבה, רות רבה, אסתר רבה, איכה רבה, קהלת רבה, מדרש זוטא, ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש אבא גוריון, ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים, פסיקתא דרב כהנא, פסיקתא רבתי, מדרש תנחומא, מדרש ילמדנו, אגדת בראשית, מדרש שמואל, מדרש תהלים, מדרש משלי, מדרש אגדה, פרקי דרבי אליעזר, תנא דבי אליהו, משנת רבי אליעזר, פסיקתא זוטרתא, בראשית רבתי, שכל טוב, אוצר המדרשים, פתרון תורה, ילקוט שמעוני על התורה, בתי מדרשות, מדרש הגדול, ועוד ...

כי אני לא מסתפק במאמר דברי ר' יהושע (מכילתא) בפי' וישמע יתרו, 'מה שמועה שמע ובא? מלחמת עמלק שמע ובא', כי זה משיקול הדעת אמרו ולא מקבלה. וראיה לזה ... הרי אנו רואים חכמים אחרים זולת ר' יהושע בפי' סוברים דעת אחרת. ואם הדבר קבלה, לא היו חולקים בו, שהרי ר' אלעזר אמר, מתן תורה שמע, והביא גם הוא ראייה לפירושו. ור' אליעזר אומר שמועת ים סוף שמע ובא, והביא גם הוא ראייה לפירושו...

6. חזון אי"ש (אגרות, ח"א אגרת טו)

משרשי האמונה שכל הנאמר בגמ' בין במשנה ובין בגמ' בין בהלכה ובין באגדה, הם הם הדברים שנתגלו לנו על ידי כח נבואי שהוא כח נשיקה של השכל הנאצל, עם השכל המורכב בגוף, בזמן שהנבואה היתה חזון נמצא, רוח הקודש הוא שפע מהשכל הנאצל על השכל המורכב... ונרתעים אנחנו לשמוע הטלת ספק בדברי חז"ל בין בהלכה ובין באגדה, כשמועה של גידוף ר"ל, והנוטה מזה הוא לפי קבלתנו ככופר בדברי חז"ל, ושחיטתו נבילה, ופסול לעדות, ועוד..."

הגאונים:

7. רב האי גאון (אוצר הגאונים, חגיגה, סי' ס"ז)

רבינו האי גאון כך כתב בפי' חגיגה: 'הו יודעים כי דברי אגדה לאו כשמועה הם אלא כל אחד דורש מה שעלה על לבו, כגון אפשר ויש לומר, לא דבר חתוך, לפיכך אין סומכים עליהם'. ועוד כתב באותן הפירושים: 'המדברות הללו לא דבר שמועה הם ולא דבר הלכה, אלא אפשר בעולם קאמר ...

8. רב שרירא גאון (אוצר הגאונים, חגיגה, סי' ס"ח)

כתב רב שרירא גאון ז"ל במגילת סתרים על ענין האגדות: 'הני מילי דנפקי מפסוקי, ומקרי מדרש ואגדה, אומדנא נינהו... לכן אין סומכין על אגדה ואמרו אין למדין מן האגדות... והנכון מהם מה שמתחזק מן השכל ומן המקרא נקבל מהם, ואין סוף ותכלה לאגדות'

הראשונים:

9. ר' שמואל הנגיד ("מבוא התלמוד" (11th Century Spain)

והגדה היא כל פירוש שיבוא בתלמוד על שום ענין שלא יהיה מצוה, זו היא הגדה, ואין לך לתלמוד ממנה אלא מה שיעלה על הדעת. ויש לך לדעת שכל מה שקיימו חז"ל הלכה בענין מצוה שהיא מפי משה רבינו ע"ה שקבל מפי הגבורה, אין לך להוסיף עליו ולא לגרוע ממנו, אבל מה שפירשו בפסוקים, כל אחד כפי שנזדמן לו, ומה שראה בדעתו, ולפי מה שיעלה על הדעת מן הפירושים האלו לומדים אותם, והשאר אין סומכים עליהם

10. ר' אברהם בן הרמב"ם ("מאמר על אודות דרשות חז"ל")

"...ולא יעלה על דעתך שכל דרש בפסוק מן הפסוקים כאשר יאמין מי שלא הגיע לדעת אמתית, שאומרים שזה הקבלה בידם כאשר הוא בעיקר התורה והקבלות. אין הדבר כן. אך דע כי פירוש לפסוקים (מי שלא הגיע) שאינם תלויים בעיקר מעקרי הדת, ולא בדין מדיני התורה, שאינם קבלה בידם, אבל יש מהם לפי הכרעת הדעת..."

11. רמב"ן, ספר הויכוח (סע' ל"ט)

פראי פול שאלני אם כבר בא המשיח שדברו בו הנביאים, ואמרתי שלא בא. והביא ספר אגדה שאמר בו כי ביום שחרב בית המקדש בו ביום נולד. ואמרתי אני שאיני מאמין בזה, אלא הוא ראייה לדברי. ועתה אני אפרש לכם למה אמרתי שאיני מאמין בזה. (דעו כי) אנחנו יש לנו שלשה מינים של ספרים, האחד הוא הבב"ליה, וכלנו מאמינים בו אמונה שלמה. והשני הוא נקרא תלמוד, והוא פירוש למצות התורה, כי בתורה יש תרי"ג מצות ואין בה אחת שלא נתפרשה בתלמוד, ואנחנו מאמינים בו בפירוש המצות. עוד יש לנו ספר שלישי הנקרא מדרש, רוצה לומר שרמ"ונש. כמו שאם יעמוד ההגמון ויעשה שרמון אחד, ואחד מן השומעין היה טוב בעיניו וכתבו. וזה הספר מי שיאמין בו טוב, ומי שלא יאמין בו לא יזיק

12. שביל הזהב

ר' מרדכי עליאסבערג (מובא שם בהערה ד"ה שאדם מגיד)

ברור הדבר שאלו הדברים שאמרן הרמב"ן בפיו - בטלן בלבו, ודעת אחרת היתה עמדו בזה לפרשם... גם זה ברור שאלו הדברים נתנו מקום לקלי הדעת לבלי להאמין לכל דברי ההגדה והמדרשים... וגם הרמב"ן ודאי ראה זה בחכמתו, ובכל זה לא חש לכל זה כלל, בראותו את עצמו נלחץ למען הצלת כל הדת, לעקור במקצת ולבטלם למען קיום כל הגוף

13. רמב"ן, האמונה והבטחון (כתבי הרמב"ן, ח"ב, עמ' שע"ח)

והוא נתן טעם... ואני כתבתי מה שנראה לי על דרך פשט כאלו לא נתנו טעם לדבר, כי לכל דבר יוכל אדם לתת טעם מדעתו ואין בזה הפסד מאמר. והכונה בזה ובכל הדומה לזה, שאלמלי לא תקנו כך או אלמלי לא נכתב בתורה כך, ראויה היה אותה תקנה וראוי הוא ליכתב מטעם כך וכך. ויגדיל תורה ויאדיר.

14. רמב"ן, השגות לספר המצות, שורש שני

לא אמרו אין מקרא אלא כפשוטו, אבל יש לנו מדרשו עם פשוטו... יסבול הכתוב את הכל ויהיו שניהם אמת.

15. שלטי גבורים

(יהושע בועז, 15th Century Italy, ע"ז ו. בשם הרי"ז)

"...ועוד אמרו בתלמוד אי"י בפ"ז דנזיר: "וכי המדרשות אמנה הם? דרוש וקבל שכר". הא לך הדבר שלא אמרו חכמים המדרשים על דרך אמונה ועיקר אלא להרבות טעמא למקרא ולדרשו בכל פנים אולי יש בהן רמז..."

ניתנה תמימה נכתבה ולא תחסר כל בה, ומדרש חכמינו כדי להגדיל תורה ולהאדירה... אין דרך נביא בכל כ"ד ספרים שיסתום את דבריו כדי שיצטרך ללמוד אותם מדברי אגדה..."

הבנת דברי חז"ל כפשוטם

20. רמב"ם הקדמה לפרק חלק

וממה שאתה צריך לדעת שדברי חכמים עליהם השלום נחלקו בהם בני אדם לשלש כתות.

(א) הכת הראשונה... מבינים אותם כפשוטם ואינם מסבירים אותם כלל, ונעשו אצלם כל הנמנעות מחוייבי המציאות, ולא עשו כן אלא מחמת סכלותם בחכמות וריחוקם מן המדעים... ואף על פי שיש בפשטי מקצת דבריהם מן הזרות עד כדי שאם תספרנו כפשוטו להמון העם כל שכן ליחידיהם היו נדהמים בכך ואומרים היאך אפשר שיהא בעולם אדם שמדמה דברים אלו וחושב שהם דברים נכונים, וכל שכן שימצאו חן בעיניו.

והכת הזו המסכנה רחמנות על סכלותם לפי שהם רוממו את החכמים לפי מחשבתם ואינם אלא משפילים אותם בתכלית השפלות ואינם מרגישים בכך, וחי ה' כי הכת הזו מאבדים הדר התורה ומחשיכים זהרה, ועושים תורת השם בהפך המכוון בה, לפי שה' אמר על חכמת תורתו... כי הוא חֲכָמָתְךָ וּבִינְתְּךָ לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל הַחֲקִים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עִם חֲכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגְּדוֹל הַזֶּה (דב' ד: ו) והכת הזו דורשין מפשטי דברי חכמים דברים אשר אם ישמעו העמים יאמרו רק עם סכל ונבל הגוי הקטן הזה. והרבה שעושיין כן הדרשנין המבינים לעם מה שאינם מבינים הם עצמם, ומי יתן ושתקו כיון שאינם מבינים מי יתן החרש תחרישון ותהי לכם לחכמה, או היה להם לומר אין אנו יודעים מה רצו חכמים בדברים אלו ולא היאך פירושו, אלא חושבים שהבינו, ומעמידים את עצמם להבין לעם מה שהבינו הם עצמם לא מה שאמרו חכמים, ודורשין בפני ההמון בדרשות ברכות ופרק חלק וזולתם כפשוטם מלה במלה.

(ב) והכת השניה גם הם רבים והם אותם שראו דברי חכמים או שמעוהו והבינוהו כפשוטו, וחשבו שאין כוונת חכמים בכך אלא משמעות פשטי הדברים, ולכן זלזלו בו וגוהו וחשבו למוזר מה שאינו מוזר, וילעיגו על דברי חכמים לעתים קרובות, וחושבים שהם יותר נבונים מהם ויותר זכי רעיון, ושהם עליהם השלום פתיים חסרי דעת סכלים בכל המציאות, ואינם משיגים שום דבר כלל, ורוב מי שנפל במחשבה זו אותם הטוענים שהם רופאים, וההוהים במשפטי המזלות, לפי שהם לפי דמיונם פקחים חכמים פילוסופים וכמה רחוקים הם מן האנושות אצל הפילוסופים האמתיים....

(ג) והכת השלישית והם חי' מעטים מאד... הם האנשים שנתבררה אצלם גדולת החכמים וטוב תבונתם במה שנמצא בכלל דבריהם המראים על ענינים אמתיים מאד... וידעו שהם עליהם השלום לא דברו דברי הבאי, ונתברר אצלם שיש בדבריהם פשט וסוד, ושכל מה שאמרו מדברים שהם בלתי אפשריים אין דבריהם בכך אלא על דרך החידה והמשל, וכך הוא דרך החכמים הגדולים... לפי שדברי כל בעלי החכמה בדברים הנשגבים שהם התכלית אינם אלא

16. ספר החינוך (מצוה קנ"ט)

וכל המעמיק עצה בפשטיהן וישתדל לחדש דבר בנגלה שבהן כי יכסוף להציץ מן החרכים בזוהר מראיהן וללקוט מעליהן, לחגור בהן, אין ראוי לתת בזה עליו אשם אך לברכו ולהזכירו לשבח באשר הוא שם.

האחרונים:

17. אור החיים (בראשית א:א, ד"ה והגם כי מצינו)

...דע כי רשות לנו נתונה לפי משמעות הכתובים בנתיבות העיון ויישוב הדעת - הגם שקדמונו ראשונים ויישבו באופן אחר - כי 'ע' פנים לתורה' ואין אנו מוזהרים שלא לנטות מדברי הראשונים אלא בפירושים שישתנה הדין לפיהן, ולזה תמצא שהאמוראים אין כח בהם לחלוק על התנאים במפשטי ה', אבל ביישוב הכתובים ובמשמעותן מצינו להם בכמה מקומות שיפרשו באופן אחר...

Know that permission is given to explain the meaning of the verses by the ways of investigation and logic, even if the first [scholars of the Mishnaic period] came before us and made a different sense of it, since there are 'seventy faces to the Torah.' And we are not warned not to deviate from the words of the first ones, except with explanations that would result in a change in the law...

18. ר' שמשון רפאל הירש (אגרת א' ר' פינחס משה אליהו ווסקלר)

"ומי"מ גדר גדול גדרו חז"ל וחומה נשגבה ובצורה הקימו בין דברי השמועה וההלכה, וכלל גדול מסרו לידינו: אין למדין הלכה מן דברי האגדה ואין משיבין מהם ועליהם. וכן בדין לעני"ד, דהא מלבד שכל דברי האגדה אינם מיוסדים על קבלה מסיני שעליה נכרת ברית הנעשה והנשמע, אלא רק סברת החכם המגיד הם באומד דעתו, ואף שודאי מי שיש לו מוח בקדקדו ולב אדם להבין ולהשכיל בלב שמה ונפש חפצה יכוף ראשו לדעת כל חכם וחכם מחז"ל, אף שאינו מבאר הקבלה אלא מרוח בינתו הוציא מלין, אשר כל אחד ואחד מהם גדול ונשגב מכולנו יחדיו אשר כחגבים נדמינו בעינינו נגדם, מ"מ אינו מכלל חיוב הישראלי וגם לא כמין וכופר יחשב מי שסברתו נוטה מסברת אחד מחכמינו ז"ל בעיני מה השייך להאגדה, בפרט שגם בהרבה מקומות דעתם שונה זו מזו ולא נאמר כלל הלכה כדברי פלוני באגדה כמו במשעתתא...

"נלע"ד שאין להתחכם ולהתחסד יותר מגדולי קדמונינו ונלך בעקבותם אשר כל הפורש מהם כאלו פורש מן החיים, ר"ל הגאונים רב שרירא ורב האי גאון ור' נסים גאון ובעקבותם רבינו חננאל הקדמון (שט"מ ב"מ נט:): ואחריהם הריטב"א (ב"ב עג)...אשר כולם למדו דעת את העם ומסרו כלל זה בידם, שדברי האגדה רק סברא ואומדנא הם ואין ללמוד מהם אלא מה שמסכים עם הסברא, או כמו שרשם ר' שמואל הנגיד כלל זה במבוא התלמוד..."

19. ר' יוסף קרא (שמ"א א:יז)

"דע לך כשנכתבה הנבואה - שלימה נכתבה, עם פתרונה... ואין צריך להביא ראייה ממקום אחר ולא מדרש, כי תורה תמימה

פשוטו קיים עומד, שכן אמרו בפ"ב דיבמות, 'אין מקרא יוצא מידי פשוטו'. **הרי שהם גילו לנו, שאין לעקור הפשט כלל, אבל הוא נשאר, והדרש שדרשו בו הוא עומק הכתוב...** ועוד יש לך לדעת ולהבין, כי כל מה שדרשו חכמים מן הכתוב, לא היה עיקר שלמדו זה מן הכתוב, רק כי בלא זה הדבר הוא כך לפי דעת ושכל חכמים, והדבר הוא אמת בעצמו, רק שאי אפשר שלא יהיה נרמז הדבר הזה בכתוב..."

23. שלטי גיבורים (ע"ז, ו. בדפי הרי"ף, בשם הרי"ז)

"ולפי שראיתי מפריצי עמנו המלגלגין ובוזים דברי חכמים ומלמדים להם להלעיג על תורתנו באתי לבאר ענין המדרשים ומה היתה כוונת תורתנו בהם. דע והבן כי המדרשים הן על גי דרכים..."

א' יש מהן שהן דרך גוזמא, כמו שאמר... דברו חכמים בלשון הבאי

ב' ויש מן המדרשים שהן על דרך מעשה נסים שמראה הקב"ה כחו ומראה להם...

ג' ויש מן המדרשים שכוונת חכמים בהם לדרוש המקרא בכל ענין שיכולין לדרוש, וסמכו על מה שכתוב: 'אחת דבר אלקים שתיים זו שמענו'... למדו מזה שמקרא אחד יוצא לכמה טעמים... ואמרו אין מקרא יוצא מידי פשוטו שהוא העיקר, וכל המדרש הנדרשים בו יש מהן שהוא עיקר קרוב לפשט ויש מהן שיש בו רמז כמעט... ואם א"א להיות המדרש כמשמעו יש בו רמז..."

24. ר' צבי הירש חיות ("מבוא האגדות", בהקדמה לעין יעקב)

...ואין ספק אצלנו שכל דבריהם ביסודות האמונה ובעקרי התורה כולם מקובלים היו אצלם מסיני בעל פה. רק לפעמים דרשו חז"ל באלו היסודות דרך המדות הנדרשות, כדרכם בכל עת להסמיק כל העניינים למקרא למען ישתמר אצלם היטב בכח הזוכר..."

בדרך חידה ומשל, ומדוע נתפלא על שחברו את החכמה בדרך משל ודמו אותם בדברים שפלים המוניים, ... והרי הם עצמם מבארים פסוקי הכתובים ומוציאים אותם מפשוטם ועושים אותם משל והוא האמת, כפי שמצאנו שאמרו שזה שאמר הכתוב הוא הכה את שני אריאל מואב כולו משל, וכן מה שני הוא הכה את הארי בתוך הבור וכו' משל, ואמרו מי ישקיני מים ושאר מה שאירע כל זה משל. וכן ספר איוב כולו אמר אחד מהם משל היה ולא ביאר לאיזה ענין נעשה המשל הזה. וכן מתי יחזקאל אמר אחד מהם משל היה ורבים כאלה.

21. ר' אברהם בן הרמב"ם

(מאמר על אודות דרשות חז"ל, הקד' לעין יעקב)

...כל הדרשות הנמצאים בדבריהם ז"ל בתלמוד ובשאר מקומות מתחלקות לחמשה חלקים:

1) דרשות על פי פשוטן, לא נתכוון בהם דבר אחר זולת הפשט והנראה בעיני ההוגים:

אמר ר' יוחנן משום רשב"י: אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה שנאי' (תה' קכו: ב) 'אז ימלא שחוק פיניו'. (גמ' ברכות לא.)

2) הדרשות שיש חיצון ופנימי, והכוונה היות הענין הפנימי ולא הענין החיצון הפשטי, ושמו לו ענין חיצון הפך ענינו הפנימי לתועלת גדולה...

אמר ר"א: עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים בגן עדן והוא עומד ביניהם, וכל אחד ואחד מראה באצבע, שנאי' (ישעי' כה: ט) 'ויאמר ביום ההוא הנה א-לקינו זה קוינו לו ויושיענו וגוי' (גמ' תענית לא.)

3) דרשות שאין להם ענין פנימי אלא כוונת אמרם דרך פשוטם בלבד, אלא שידיעת פשט דרשות אלו והתבוננותו קשה מאד על רובי המעיינים עד שלא יובן...

לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאי' (תה' ד: ה) 'רגזו ואל תחטאו', ואם נצחו מוטב, ואם לאו, יקרא ק"ש, שנאי' (שם) 'על משכבכם', ואם נצחו מוטב, ואם לאו, יזכור יום המיתה, שנאי' (שם) 'ודומו סלה'. (גמ' ברכות ה:)

4) דרשות דברו בהם לשון הבאי ודמיון... והחלק הזה מהדרשות מעט מזער בהעריכו לשאר חלקים...

5) שאומר אותו בפירוש פסוקים על דרך מחמדי השיר. לא מפני שאומרים האמין כי ענין הפסוק הוא ענין הדרש ההוא, וחלילה וחס, הוא מה שאמרו ז"ל 'מקרא לחוד'. ותמצא לחכמים ז"ל דרשות מזה החלק בלי ספק שלא יהא פי' דרשות פסוק אלא דרשות עומדות בעצמן ... וקרוב להיות כי רוב הדרשות הנמצאות בדבריהם ז"ל הם מזה החלק. כי הוא האמת שאין עליו מערער אלא שוגה ופתי....

(דב' יד) עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר - עשר בשביל שתתעשר... ומי שרי לנסוייה להקדוש ברוך הוא? והכתיב (דב' ו') לא תנסו את ה'! אמר ליה: הכי אמר רבי הושעיא: חוץ מזו, שנאמר (מלאכי ג') הִבִּיאוּ אֶת פֶּלַח הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר וְיִהְיֶה טָרֶף בְּבֵיתִי וּבְחֻנּוֹי נָא בְּזֹאת אָמַר יְקֻזְק צְבָאוֹת אִם לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֶת אַרְבּוֹת הַשָּׁמַיִם וְהִרְיַקְתִּי לָכֶם בְּרֶכֶת עַד בְּלִי דִי, מאי עד בלי די? אמר רמי בר חמא אמר רב: עד שיבלו שפתותיכם מלומר די. (גמ' תענית ט.)

22. מהר"ל (באר הגולה, הבאר השלישי)

"...והנה דברי חכמים הם לפי הדקדוק והם דברים נגלים שהעמיקו מאד לדקדק ולירד עד עומק הכתוב, ודבר זה נקרא מדרש חכמים, הם הדברים שיוצאים מן עומק הכתוב, אבל